

Kjellin, H., Ryska ikoner i svensk och norsk ägor, Sthlm 1956.

sid 251 f. XIII. "Gudsmodersbilden "Tecknets" (Známénie) underbara räddning av Novgorod". Egentligen hör en framställning som denna hemma under avdelning II:C:2 i det här givna schemat för Gudsmodersbilder, men eftersom den behandlar ett speciellt motiv "Striden mellan Novgoroder och Suzdaler", har förf. ansett det lämpligt att införa den som en särskild grupp. År 6677 (dvs. 1169) beslöt storfursten av Suzdal att med 72 andra furstar draga mot ~~Stor-Novgorod~~ Stor-Novgorod. I tre dagar belägrade de staden, men ärkebiskop Johannes bad till Guds Moder om hjälp, och en stämna befallde honom att taga hennes bild från Prälsarekyrkan (= Kristi förklaringskyrka) på Eliasgatan och ställa den på stadsmuren. När fienderna nästa dag gingo till angrepp och pilarna "föllu som regn", vände Guds Moder sitt ansikte från dem och grät, men fienden förskräcktes, många blevo blinda och dödade varandra inbördes. Denna legendversion är hämtad ur A.I. Uspenskij, "Tsarskije ~~znamenija~~ ikonopistsui i Zhivopistsui XVII vjeka" ("Tsaristiska ikonmålare och konstmålare under 1600-talet"), IV, 1916, sid. 186, vid hans beskrivning av en ikon från 1600-t. andra hälft i altarrummet i Gudsmoders födelses katedral i staden Suzdal, vilken ikon återger just detta under. Eftersom någon avbildning av den icke stått att uppbringa, vågar förf. icke fastslå att den i alla delar följer den anförda legendversionen, i andra talas nämligen om att suzdalerna på grund av ett plötsligt påkommet mörker icke kunde skilja på vän och fiende och därfor råkade i strid med varandra, men vissa varianter sakna helt denna passus, och det är tydligen efter en sådan som den äldsta kända bildframställningen av "Známénie"-undret utformats. Denna har ursprungligen - liksom en annan känd novgorodsk 1400-t.-ikon, "De bedjande Novgoroderna", - varit upphängd i "Nikolo-Kotjanovskij"-kyrkan men år 1913 därifrån förts till Novgorods f.d. Eparchialmuseum, enligt vad som framgår av A. Anisimovs utförliga uppsatser om dem i den ryska tidskriften "Sophia", 1914, h. 3 och 5, där de utbildas. "Známénie"-undrets ikon återges f.ö. av många andra bokverk om ryskt ikonmåleri men med en datering, som varierar från 1300-t. sista fjärdedel (Anisimov Muratov m.fl.) till 1470-80-talen, vilken sistnämnda datering synes ha blivit den, som senare forskare stannat vid (A.I. Nekrasov, "Novgorod Velikij", Nekrasov, "Drevnerusskoje izobrazitelnoje iskusstvo", samt Wulff-Alpatoff, "Denkmäler der Ikonmalerei"). Den skulle alltså ha tillkommit efter de svåra peståren 1465-67 och under den inre söndergående tid och den förslepning, vari det forna Stor-Novgorod hamnat och som skulle leda till dess underkuvande genom Ivan III och fullständiga inlemnande i det moskovitiska väldet. År 1488 var det slut med Novgorods maktställning. Wulff-Alpatoff framhåller också det troliga i att man under denna förtvivlans och skräckens tid klamrat sig fast vid minnet av Gudsmodersbildens räddningsunder trehundra år tidigare, sökt erinra om det genom sådan bild som denna och hoppats på en upprepning av undret. Det synes också som om flera ikoner med liknande motiv tillkommit denna tid. Ätminstone en till 1400-talets slut kan påvisas.....

Jämför man med dessa två den lilla ~~konst~~ ikon, som äges av Hr E. Krane, Stockholm, - såvitt förf. känner, den enda ikon med detta motiv utanför Rysslands gränser - så märker man genast en konstnärlig utarmning..... (fig. 137).....

Från 1600-talet, men av en betydligt konstnärligare hand, är däremot en ikon i Ryska Museet i Leningrad (Kondakov, "L'icone russe", II, Pl. 104). Den behandlar emellertid motivet på ett helt annat sätt, allt hopkomponerat i en enda scen. Novgorods där sexhörningsformade, pepparkaksmässigt ornerade Kreml har ryckts in som centrum i bilden. På den i fågelperspektiv snett upprifrån sedda borggården står en fantasikyrika, som nu förlorat all likhet med Sophia-katedralen, vilken den eljest skall föreställa. Mitt framför den står vid främre murkrönet två diakoner med "Známénie"-bilden och där bredvid ärkebiskop Johannes. Samma scen upprepas i större skala rakt nedanför kremlmuren, där präster och borgerskap i en tätpackad massa myllrar ut genom ett skenperspektiviskt

anordnat portvalv. Med fullkomligt fri och obesvärad fantasi har ikonmålaren som pendang till detta portvalv och dess människomassa låtit ett bergsmassiv torna upp sig från förgrunden ända till borgmurskrönet och på detta berg återgivit dels handelssidens novgoroder på knä i bön inför det heliga "Tecknet" på kremlmuren, dels där nedanför sugdalernas värutrustade infanterihär såväl anruckande mot staden som - hejdade av "Tecknet" - görande helt om och tågande bort igen.

.....
För själva den undergörande, ursprungliga "Znamenie"-ikonen (Gudsmoder Oranta's bröstbild med Immanuel i medaljong framför bröstet) byggdes 1354 -55 en katedral i Novgorod, vilken efter bilden fick namnet Znamenskij sobor". Den ersattes 1682 -99 av en ny, med freskomålningar 1702 av Ivan Jakovlev Bachmatov och hans trettio medhjälpare från Kostroma.

Sam a arbete, sid 240.

11. "Oranta" (= "den bedjande").

A) ensamstående helfigur med lyftade armar. "Nerúschimoi Stjenui" (= "den oförstörbara muren").

B) stående helfigur, med lyftade armar.

1) barnet i bröstbild utan medaljong. Exempel härpå finns i klostret Xeropotamou, Athos.

2) barnet i bröstbild med medaljong. "Blachernitissa" ("Vlachernitissa"). - Sam a typ i absidfresk av 1199 i Frälsarekytikan i Nereditza vid Novgorod.

C) midjebild, med lyftade armar.

1) barnet utan medaljong. Från 1800-t. förra hälft härrör en ikon, som 1930 visades för forf. av fil. lic. Henrik Lindberg, Lund. Barnets båda händer voro helt mantelholjda och mittbilden omgiven av tio halvfigursprofeter med språkband, mellan dem inströdda stora blommor. Den ryska inskriften nedtill angav ikonen som en framställning av "den mycket heliga Gudaföderskan Tecknet från Kursk" (Znamenie Kurskija), vilken visade sig första gången år 1295.

2) barnet med medaljong. "Blachernitissa". - "Znamenie" (= "Tecknet"). Statens Historiska Museum, Stockholm, äger två "Znamenie"-ikoner från 1600-t. slut, båda beskrivna xx i Arne, "Det stora Svitjod", och där återgivna fig. 19. och 20, den sistnämnda som mittbild i ett resealtare. På Göteborgsutställningen 1927 (nr 41) visades en, Konsul Knut Lundberg tillhörig 1600-tals-"Znamenie", basmá-beklädd och med fyra stående helgon å randen. På samma utställning förekom under nr 33 en liten men tyvärr rätt skadad triptyk "Znamenie" i mitten mellan tre stående manliga helgon å vardera flygeldörren. "en härrörde från Handelsrådet R. Zeiner-Henriksens samling men hade därur förvärvats av Greve Arvid Posse, Göteborg. Fru Maj Hirsch, f. Wikland, Oslo, äger en hithörande liten ikon från 1800-t. början eller mitt, helt beslagen med "riza" av förgyllt silverbleck.